
Özel Yetenekli Çocuklarda Gözlenen Sosyal Anksiyetenin Bilişsel Açıdan Değerlendirilmesi

Üstün Zekâlılar Eğitimi ve Yaratıcılık
Dergisi, Aralık, 4(3), 59-72
© ÜZEYAD 2017
<http://jgedc.org>

Eda Ermağan ÇAĞLAR ¹ ve Yağmur BİNGÜL ²

Makale Alış: 22 Temmuz 2017

Makale Kabul: 15 Ağustos 2017

Öz

Sosyal anksiyete bozukluğu olan insanlar sosyal ortamlarda veya performans gerektiren durumlarda olumsuz değerlendirilip aşağılanacağı konusunda aşırı bir korku duyarlar. İlk etapta sosyal ortamlardan kaçınma, sessiz kalma davranışlarıyla geliştiği gözlenen sosyal anksiyete gelişim alanında yapılan çalışmalara göre ilkökul yıllarından başlayıp ergenlik dönemine kadar devam edebilmektedir. İlerleyen yaşlarda ise depresyon, panik bozukluk, obsesif-kompulsif bozukluk gibi farklı klinik tablolarla birlikte görülebilmektedir. Bu sebepten ötürü, genellikle olumlu sosyal özelliklerine değinilen özel yetenekli çocukların sosyal açıdan yaşamakta olduğu problemlere dikkat çekilmeye çalışılan önleyici nitelikli bu araştırmamızda, özel yetenekli çocukların sosyal anksiyete seviyelerinin bilişsel açıdan değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 10-11 yaş grubunda özel yetenekli olduğu tanınmış BİLSEM'e devam etmek olan öğrenciler katılmıştır. Verilerin toplanması aşamasında Çocuklar İçin Sosyal Anksiyete Ölçeği-Yenilenmiş Biçim (ÇSAÖ-Y) kullanılmıştır. Betimsel araştırma modelinin benimsendiği çalışmada özel yetenekli çocukların çoğunlukla kendilerinden beklenenin aksine yeni tanıştıkları kişi ya da gruplar karşısında ilişki kurmada, ilişkiyi başlatmada tedirginlik yaşadığı, söz konusu tedirginliğe bağlı olarak performans kaygılarının da olduğu; diğer çocukların kendileri hakkında olumsuz düşüncelere sahip olacağı konusunda endişelendikleri sonucuna varılmıştır. Ancak araştırmamız kapsamında geniş bir yaş aralığı ele alınmadığı için ele edilen sonuçlar yaş değişkeni açısından farklılık göstermemiştir.

Anahtar Kelimeler

özel yetenekli çocuklar, sosyal anksiyete

1 Dr, Beşiktaş Bilim ve Sanat Merkezi, İstanbul.

2 Öğretmen, Beşiktaş Bilim ve Sanat Merkezi, İstanbul.

Giriş

Özel yetenekli çocuk, bir veya birden çok yetenek alanında yaşatlarının çok üstünde performans gösteren ya da gizil güce sahip olan ve diğer alanlarda da ortalama düzeyde özelliklere sahip olan çocuktur. Ancak, özel yetenekli çocuklarla birlikte çalışırken bu çocukların bir veya birden fazla alanda üstün başarı gösterebilecekleri gerçeğinin yanı sıra gelişimin bazı ayaklarında yaşına uygun performans gösteremeyecekleri ve hatta zorlanabilecekleri unutulmamalıdır.

Gelişimlerdeki hızlı seyir sebebiyle yaşamlarında ve etraflarında gelişen her türlü durumu aşırı duyarlılıkla algılayan bu gruptaki çocukların ruhsal açıdan zorlanmalarını önlemek adına sosyal-duygusal açıdan desteklenmeleri önemlidir. Bu bağlamda, çoğunlukla olumlu özelliklerinin ele alındığı araştırmaların karşılık bu çalışmamızla özel yetenekli çocukların sosyal problemlerine dikkat çekmeyi amaçladık.

Özel Yetenekli Çocuklarda Sosyal Gelişim

Bireyin yaşadığı ortama sağlıklı uyum sağlayabilmesi için sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. Bu ihtiyaçlar, bireyin kendi içindeki ve kişiler arasındaki iyi olma durumunu ve başarısını tanımlamakla birlikte, kişinin kendini ve diğerlerini anlamasını ve duygularını düzenleyerek rahatça ifade edebilmesini içerir (Neihart, 2006; Şenol, 2006). Bu bağlamda, bütün çocukların zaman zaman sosyal ve duygusal sorunlar yaşayabileceği bilinmekle birlikte, özel yetenekli çocukların ihtiyaçlarının bazı açılardan farklılaştığı ve bu sebeple de özel destek sistemlerine ihtiyaç duyabilecekleri gözden kaçırılmamalıdır (Delisle ve Lewis, 2003; Aktaran: Saranlı ve Metin, 2012).

Özel yetenekli çocuklara ilişkin çalışmalara bakıldığında özel yetenekli olma kriterinin günümüze kadar farklılık gösterdiği; konunun araştırmacılar tarafından farklı yönlerden ele alındığı görülmektedir. Morelock (1992), ileri bilişsel becerileri içeren eş zamanlı olmayan gelişime dikkat çekerken; Gardner (1993) zekanın çoklu bileşenlerine dikkat çekmiş, Clark (1997) özel yetenekli çocukları diğer çocuklardan ayıran özelliklerin seçkin yetenekleri ve yüksek düzeyde iş yapmaya yeterlilikleri olarak belirtmiştir. Renzulli ise “üçlü halka modeli”ni ortaya koyarak yüksek düzeyde görev bilinci, yüksek düzeyde yaratıcılık ve ortalama üstü yeteneğin önemine değinmiştir (Reis ve Renzulli, 2004). Ayrıca, Dabrowski’nin aşırı duyarlılık kavramı da özel yetenekli çocukları anlamamızda bize yön gösteren diğer bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım çerçevesinde, deneyimler insanın duyarlılıklarının gelişiminde önemli bir yere sahiptir ve bu aşırı duyarlılık alanı psikomotor, duygusal, hayali, entelektüel ve duygusal olmak üzere beş farklı biçimde tanımlanabilir (Saranlı ve Metin, 2012).

Kuramlar ve araştırmalar çerçevesinde değerlendirilen bütün bu farklı algılamaya ve üstün bilişsel özellikler, özel yetenekli çocukların sosyal ve duygusal açıdan da farklı ihtiyaçlara gereksinim duyacağını düşündürmektedir. Bu gruptaki çocukların

sosyal ve duygusal özellikleri de ihtiyaçları da normal gelişim gösteren akranlara göre daha yoğundur (Ersoy ve Deniz, 2016).

Özel yetenekli çocukların duygusal ve sosyal deneyimleri hem içsel hem dışsal faktörlerden etkilenmektedir (Ersoy ve Deniz, 2016). Dışsal çevreyle etkileşime geçtikçe farklılıklarına karşı tutum ve buldukları sosyal ortam gibi faktörler de sosyal ve duygusal deneyimlerini etkilemektedir (Schmitz ve Galbraith, 1985; Aktaran: Ersoy ve Deniz, 2016). Gelişim seyrindeki eş zamansızlıkla birlikte bu tür durumlar hem çocukların hem de çevresindekilerinin kafasını karıştırarak oluşabilecek sorunları daha da karmaşık hale getiren bir durumdur (Saranlı ve Metin, 2012).

İçsel etmenlerden olan mükemmeliyetçilik ve stresin çocukların sosyal ilişkilerini kurmada ve devam ettirmede önemli olduğu bilinmektedir. Özel yeteneklerine bağlı olarak yaptığı her şeyin mükemmel olmasına çalışan özel yetenekli çocuğun sosyal ilişkilerini oluştururken “mükemmel” başlıklı konularla, “mükemmel” iletişimi başlatmayı istediği gözlenmektedir. Ancak, isteklerine karşılık madalyonun diğer tarafında çocuğun tutumları bu yönde olamamaktadır. Çünkü mükemmeliyetçi algısı onun bir türlü mükemmel iletişime hazır olduğunu söyleyememektedir; her şeyiyle tam olması gereken o sosyal ilişki için bütün şartlar olgunlaşmamaktadır. Diğer bir bakış açısıyla da, mükemmeliyetçi düşünce sadece kendilerinin değil çevresindeki kişilerin de hatasız olmasını beklemektedir. Hatasız kişilerle kurulabilecek bir sosyal ilişki bu gruptaki çocukları sosyal açıdan tatmin edebilecektir; bu da sosyal ilişki kurmak için hatasız kişilerin olmasını gerekli kılacaktır. Stres de bu süreçte ya da bağımsız olarak kendini göstermektedir. Hata yapma korkusu, mükemmel olması isteği, hataya tahmin edememenin beraberinde gelen yoğun stres duygusu, bununla nasıl çıkacağını bilememe ve en nihayetinde stres yaratan durumdan yani sosyal ilişki kurmadan kaçınma duygusu özel yetenekli çocuklarda sıklıkla gözlemlenebilen yaşantılardır. Özel yetenekli çocuklarda yoğun bir şekilde gözlenen söz konusu her iki durumun da çocukların sosyal ilişki dinamiklerini ciddi bir şekilde karmaşıktırdığı bu şekilde görülmektedir.

Öncelikli olarak yaşam kalitesine ve daha sonra da büyük toplumsal faydalara yol açabileceğinden İnsanlık tarihini hemen her çağda ileriye götürmüş ve model olmuş özel yetenekli bireylerin ruhsal sağlıkları üzerinde önemle durulması gerektiğine vurgu yapan Saranlı ve Metin (2012), özel yetenekli çocukların sosyal-duygusal ihtiyaçları karşılanmadığı taktirde ortaya çıkabilecek sorunları sosyal izolasyon, yalnızlık, depresyon, stres ve intihar olarak belirtmiştir.

Nihai olarak, özel yetenekli çocukların sahip oldukları gelişimsel üstünlük ve eş zamanlı olmayan gelişime bağlı karmaşa onların sosyal desteğe; sosyal gelişimlerinin desteklenmesi açısından rehberliğe ne kadar ihtiyaç duyduğunu bize göstermektedir. İhtiyaç duyulan destek ve rehberliğin sağlanması ise söz konusu bilgiler ışığında özel

yetenekli çocuklara karşı “her şeyi tek başına başarabilir” önyargılı taşımadan, ihtiyaçlarının objektif bir şekilde, çok yönlü olarak analiz edilmesiyle mümkündür.

Sosyal Anksiyete

Sosyal anksiyete bozukluğu ilk kez 1966’da Marks ve Gelder tarafından tanımlanmıştır; ancak klinik bir durum olarak kabul edilmesi DSM III’te yer almasıyla olmuştur (Dilbaz, 2000).

Tanı için gerekli olan ana özellik diğer kişiler tarafından değerlendirilme ihtimali olan durumlardan sürekli korkma, aşağılanacağı, utanç duyacağı ya da rezil olacağı biçimde davranabileceğinden korkma durumu olarak tanımlanmıştır (Dilbaz, 2000). Sosyal anksiyete bozukluğu olan insanlar sosyal ortamlarda veya performans gerektiren durumlarda olumsuz değerlendirilmekten, alay edilmekten aşırı bir korku duyarlar. Bu korku duyulan ortamlarda aşırı düzeyde kendilerinin farkında olma ve kendilerini eleştirme eğilimleri olan bu kişilerde kızarma, çarpıntı, terleme ve titreme gibi fiziksel belirtiler meydana gelir (Dilbaz, 2000).

DSM V’te belirtilen tanı kriterleri (bkz. Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013) çerçevesinde sosyal anksiyete tablosunun temelinde birçok neden yatabilmektedir. Ama özel yetenekli çocuklar açısından durumu değerlendirdiğimizde literatürde yer alan mevcut nedenlerin yanı sıra karşımıza çıkan ilk etken “eş zamanlı olmayan gelişim” (Terassier, 1985) olmaktadır. Araştırmalar, özel yetenekli çocuğun zeka seviyesi arttıkça eş zamanlı olmayan gelişim gösterme ihtimalinin de arttığına işaret etmektedir.

Özel yetenekli çocuklar zihinsel gelişimleri açısından yaşlılarından önde olmalarına karşın sosyal, duygusal ve fiziksel gelişimde bu durumu gösteremeyebilirler (Saranlı ve Metin, 2012). Örneğin yedi yaşındaki özel yetenekli bir çocuk integral hesapları yapabiliyorken oyun bahçesinde beş yaşında bir çocuk gibi davranabilir. On beş yaşındaki özel yetenekli bir genç, konuşmalarıyla Yunan düşünürlerini birbirleriyle karşılaştırabilecek zihinsel kapasitede bir yetişkin imajı uyandırırken, sosyal ortamlarda kendini pasif hissedip çocukça davranabilir (Delisle ve Lewis, 2003). Roeper’a göre üstün yetenekli çocukların iç dünyaları eş zamanlı olmayan gelişim sebebiyle normal akranlarına göre daha karmaşık ve duyarlıdır (Saranlı ve Metin, 2012). Sahip oldukları aşırı duyarlılık ve farkındalık ise topluma ayak uydurmada ve beraberinde duygusal açıdan yaralanma getirebilir.

Zihinsel açıdan hızlı gelişim gösteren özel yetenekli çocuklar kendilerinden yaşça büyük olanlar gibi düşünürler ve kendilerine yetişkin standartları koymaya başlarlar. Zamanla bu standartlar çerçevesinde sağlamaya çalıştıkları sosyal iletişim akranlarıyla olan ilişkilerini de olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, gelişimin bazı alanlarda hızlı ilerlemesi, özel yetenekli çocuklarda karmaşık düşünce ve duygular ile yetersizlik hissine sebep olabilmektedir. Bilişsel işlevler yoğun bir şekilde gelişirken duygusal

işlevler bunları yakalamakta zorlanabilmekte ve bu da çocuklarda içsel çatışmaların yaşanmasına zemin hazırlayabilmektedir (Schuler, 2003).

Diğer bir içsel etmen olarak mükemmeliyetçilik de özel yetenekli çocukların sosyal ilişkilerini oluşturmada olumlu etkilere sahip olduğu gibi olumsuz sonuçlara da zemin hazırlayabilmektedir. Mükemmeliyetçilik, yüksek standartlara sahip olmayan, yani mükemmel olmayan hiçbir şeyden mutlu olamamaktır. Özel yetenekli çocuklarda sıklıkla görülen özelliklerden biri olan mükemmeliyetçi tutum nedeniyle çocuklar sorumluluklarını eksiksiz bir şekilde yerine getirmek için aşırı enerji sarf ederlerken etraflarındaki kişilerin de hatasız olmalarını beklemektedir. Etraflarında hata yapanlardan da rahatsız olabilmektedir. Mükemmeliyetçiliğin neticesinde aşırı korku ve kaygı çocuklarda suçluluk duygusuna sebep olabildiği gibi yeni keşifler yapmasına, yeni insanlarla tanışmasına engele olabilmektedir. Diğer bir bakış açısıyla da, mükemmeliyetçi tutum arkadaşlık ilişkilerinde aşırı seçiciliğe yöneltebilmekte ve özel yetenekli çocukların iletişim sorunu yaşamalarına neden olabilmektedir (Karakuş, 2010).

Belirtilen içsel etmenlerin beraberinde özel yetenekli çocukların dışsal etmenler nedeniyle de yaşadıkları olumsuz durumlardan söz etmek mümkündür.

Özel yetenekli çocukların diğerlerinin önüne geçip başarılı olmalarını sağlayan özellikleri, aynı zamanda onların akran ve arkadaş gruplarından dışlanmalarına ve yalnız bırakılmalarına sebep olabilmektedir (Helt, 2008). Diğer bir açıdan ele alındığında ise, özel yetenekli bireyler özel yetenekleri yüzünden kıskanılıp sosyal ortamlarda dışlanabilmekte ve bu tarz kıskançlıklar özel yetenekli çocukların kişisel ilişkiler kurup geliştirmelerinde zorluk yaşamalarına sebep olabilmektedir (Plucker ve Levy, 2001). Bunların beraberinde ilgi ve yeteneklerdeki farklılıkların yanı sıra, iletişim kurmadaki eksiklikler de üstün yetenekli çocukların sosyal ilişkilerde güvensizlik yaşamalarına neden olabilmektedir (Boland ve Gross, 2007). Bu durum yalnızlık ve toplumdaki izole olma gibi sonuçlar doğurabilmektedir (Boland ve Gross, 2007).

Sosyal izolasyon ve toplumdaki uzaklaşmanın beraberinde gelen hissedilen sosyal destekteki azalmanın ise, zamanla depresyon, panik bozukluklar gibi klinik tabloların oluşumuna zemin hazırladığı; aşırı duyarlılıkları nedeniyle süreci daha yoğun yaşayan özel yetenekli bireylerin de psikolojik tatmin için riskli davranışlara yöneliminin arttığı yapılan çalışmalar neticesinde öngörülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Özel yetenekli çocukların zihinsel ve dil gelişimindeki hızlı seyrin baz alınarak sosyal iletişimde de iyi olması gerektiği düşüncesinin ya da beklentisinin yukarıda belirtilen risk tabloları ışığında tekrar gözden geçirilmesini sağlamak araştırmamız açısından önem arz etmektedir.

Bu nedenle, genellikle olumlu sosyal özelliklerine değinilen özel yetenekli çocukların sosyal açıdan yaşamakta olduğu problemlere dikkat çekilmeye çalışılan önleyici nitelikli bu çalışmamızın ana amacı, özel yetenekli çocukların sosyal anksiyete seviyelerinin bilişsel açıdan değerlendirilmesidir.

Ayrıca, elde edilen veriler ışığında özel yetenekli çocukların sosyal problemleri hakkında ailelere ve eğitimcilere farkındalık kazandırabilmek ve konuya ilişkin yapılabilecek diğer çalışmalara ışık tutabilmek de ikincil amaçlarımız olarak yer almaktadır.

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Betimsel çalışmanın benimsendiği bu çalışmanın evrenini İstanbul ilinde 2016-2017 eğitim öğretim yılında eğitim gören özel yetenekli 10-11 yaş grubundaki çocuklar oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini belirleme sürecinde yakınlık ve erişim kolaylığı sağlamak önemli olduğu için amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi (Yıldırım ve Şimşek, 2008) benimsenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın çalışma grubunu Beşiktaş Bilim ve Sanat Merkezi'ne devam etmekte olan özel yetenekli olduğu tanılanmış öğrenciler oluşturmuştur.

Tablo 1.

Cinsiyet ve Yaşa Göre Dağılım

		Yaş		Toplam	
		10	11		
Cinsiyet	Kız	n	14	15	29
		%	48.2	51.7	48.4
	Erkek	n	17	14	31
		%	54.8	45.2	51.6
Toplam		n	31	29	60
		%	51.6	48.4	100

Tablo 1'de belirtildiği üzere örneklemin %48.4'ü kız öğrencilerden, %51.6'ı erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Yaşa göre dağılıma baktığımızda ise öğrencilerin %51.6'sının 10 yaşında, %48.4'ünün 11 yaşında olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmamızda veri toplama aracı olarak Demir ve arkadaşları (2000) tarafından geliştirilmiş olan Çocuklar İçin Sosyal Anksiyete Ölçeği-Yenilenmiş Biçim (ÇSAÖ-Y) kullanılmıştır. Sosyal anksiyetenin bilişsel, davranışsal, somatik ve duygusal yönleri vardır. Uygulama için belirlemiş olduğumuz söz konusu ölçek sosyal anksiyetenin

bilişsel yönlerini sorgulamaktadır. Bu da araştırmamızın amacı için gereken verileri bize sağlayacaktır.

Ölçeğin iç tutarlılık incelemesi ölçeği geliştiren araştırmacılar tarafından Cronbach alfa yöntemine göre yapılmış ve ölçeğin .813 oranında yüksek bir iç tutarlılığa sahip olduğu belirtilmiştir (Demir vd., 2000). Yüksek bir iç tutarlılığa sahip olması ölçeğin araştırmamız için seçilmesindeki ikinci önemli kriterdir.

Çocukların öz değerlendirmesine dayanan ölçek 18 maddeden oluşmakta olup 5li likert tipine göre dizayn edilmiştir. Cevaplar için “1” hiçbir zaman, “2” çok az”, “3” bazen, “4” çoğu zaman ve “5” daima anlamına gelmektedir.

Çalışmamız kapsamında sosyal anksiyete yaygınlığı cinsiyet ve yaş değişkeni bağlamında da ele alınacağı için ölçeğe öğrencilerin cinsiyet ve yaş bilgilerini belirtebilmeleri amacıyla iki bölüm eklenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada yer alacak öğrencilere ulaşılabilmeye kolaylık sağlamak amacıyla çalışma sahası olarak Beşiktaş Bilim ve Sanat Merkezi seçilmiştir.

Araştırmaya katılacak öğrencilerin belirlenmesinde ise öncelikle merkezde eğitim görmeye devam etme kriteri aranmış ve ikinci etapta öğrencilerin demografik bilgilerine bakılarak 10-11 yaş grubunda olduğu tespit edilen öğrencilere ulaşılmıştır. Bilimsel bir araştırma için anket uygulamasına katılmaları talep edilen 95 öğrencinin 83’ünden geri bildirim alınmış, ancak sadece 60 anket değerlendirmeye alınabilmiştir.

Verilerin analizinde SPSS programı kullanılmıştır.

BULGULAR

Özel Yetenekli Çocuklarda Sosyal Anksiyetenin Yaygınlığının Analizi

Tablo 2.

Ankette Yer Alan İfadelere Verilen Cevapların Sayı Ve Yüzdelerine Göre Dağılımı

	Hiçbir Zaman		Çok Az		Bazen		Çoğu Zaman		Daima	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Başka çocukların önünde yeni bir şey yapmaktan rahatsız olurum	1	%1.7	12	%20.0	16	%26.7	6	%10.0	25	%41.7
Bana şaka yapılmasından rahatsız olurum	3	%5.0	20	%33.3	17	%28.3	4	%6.7	16	%26.7
Tanımadığım çocukların yanında utanırım	1	%1.7	11	%18.3	10	%16.7	18	%30.0	20	%33.3
Diğer çocuklar arkamdan konuşuyorlar diye düşünürüm	16	%26.7	16	%26.7	21	%35.0	2	%3.3	3	%5.0
Yalnızca iyi tanıdığım	1	%1.7	15	%25.0	10	%16.7	20	%33.3	14	%23.3

çocuklarla konuşurum										
Diğer çocuklar benim hakkımda ne düşünüyorlar diye endişelenirim	1	%1.7	12	%20.0	10	%16.7	18	%30.0	19	%31.7
Diğer çocukların benden hoşlanmayacağından korkarım	3	%5.0	15	%25.0	15	%25.0	3	%5.0	24	%40.0
İyi tanımadığım çocuklarla konuşurken rahatsız olurum	3	%5.0	15	%25.0	3	%5.0	14	%23.3	25	%41.7
Diğer çocuklar benim hakkımda ne diyecekler diye endişelenirim	7	%11.7	3	%5.0	9	%15.0	13	%21.7	28	%46.7
Yeni tanıştığım çocuklarla konuşurken rahatsız olurum	4	%6.7	1	%1.7	10	%16.7	17	%28.3	28	%46.7
Diğer çocuklar benden hoşlanmıyorlar diye üzülürüm	7	%11.7	11	%18.3	2	%3.3	17	%28.3	23	%38.3
Bir grup çocukla birlikteyken sessiz kalırım	9	%15.0	2	%3.3	14	%23.3	16	%26.7	19	%31.7
Diğer çocuklar benimle alay ediyor diye düşünürüm	13	%21.7	5	%8.3	14	%23.3	11	%18.3	17	%28.3
Başka bir çocukla tartışırsam, onun benden hoşlanmayacağından korkarım	21	%35.0	17	%28.3	2	%3.3	6	%10.0	14	%23.3
Başkalarını evime çağırmaktan çekinirim, çünkü hayır diyebilirler	1	%1.7	7	%11.7	17	%28.3	12	%20.0	23	%38.3
Bazı çocuklar yanımdayken rahatsız olurum	4	%6.7	22	%36.7	15	%25.0	1	%1.7	18	%30.0
İyi tanıdığım çocukların yanımdayken bile utanırım	36	%60.0	5	%8.3	12	%20.0	5	%8.3	2	%3.3
Başka çocuklara birlikte oynamayı teklif etmek bana zor gelir	2	%3.3	9	%15.0	2	%3.3	25	%41.7	22	%36.7

Tablo 2'de belirtildiği üzere öğrencilerin önemli bir kısmının başka çocukların önünde yeni bir şey yapmaktan rahatsız olduğu (%41.7), diğer çocukların kendileri hakkında ne düşünecekleri (%31.7) ve ne diyecekleri (%46.7) konusunda endişelendiği, diğer çocukların kendilerinden hoşlanmayacağından korktuğu (%40.0) görülmektedir. Bununla birlikte, Tablo 2'ye göre, iyi tanımadığı çocuklarla

konuşurken rahatsız olduğunu belirtenlerin oranı %41.7 iken yeni tanıştığı çocuklarla konuşurken rahatsızlık duyanların oranının %46.7'ye çıktığı dikkat çekmektedir.

Ayrıca, çocuklarla birlikte sessiz kalmayı tercih edenlerin (%31.7), hayır diyebilecekleri endişesiyle başkalarını evine çağdırmaktan (%38.3) ya da başka çocuklarla birlikte oynamayı teklif etmekten çekinenlerin (%36.7) oranının da yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Tablo 2). Buna karşın diğer çocukların arkasından konuştuğunu düşünenlerin (%5.0) ve iyi tanıdığı kişilerin yanında utandığını belirtenlerin (%3.3) oranlarının hayli düşük olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal Anksiyetenin Özel Yetenekli Kız Öğrenciler Açısından Yaygınlığının Analizi

Tablo 3.

Ankette Yer Alan İfadelere Verilen Cevapların Kız Öğrencilere Göre Dağılımı

	Hiçbir Zaman		Çok Az		Bazen		Çoğu Zaman		Daima	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Başka çocukların önünde yeni bir şey yapmaktan rahatsız olurum	2	%6.9	1	%3.4	5	%17.24	8	%27.6	13	%44.8
Bana şaka yapılmasından rahatsız olurum	1	%3.4	7	%24.1	12	%41.4	1	%3.4	8	%27.6
Tanımadığım çocukların yanında utanırım	1	%3.4	3	%10.3	7	%24.1	8	%27.6	10	%34.5
Diğer çocuklar arkamdan konuşuyorlar diye düşünürüm	10	%34.5	5	%17.2	12	%41.4	1	%3.4	1	%3.4
Yalnızca iyi tanıdığım çocuklarla konuşurum	1	%3.4	8	%27.6	9	%31.0	10	%34.5	1	%3.4
Diğer çocuklar benim hakkımda ne düşünüyorlar diye endişelenirim	2	%6.9	14	%48.3	8	%27.6	4	%13.8	1	%3.4
Diğer çocukların benden hoşlanmayacağından korkarım	1	%3.4	6	%20.7	7	%24.1	3	%10.3	12	%41.4
İyi tanımadığım çocuklarla konuşurken rahatsız olurum	2	%6.9	1	%3.4	3	%10.3	10	%34.5	13	%44.8
Diğer çocuklar benim hakkımda ne diyecekler diye endişelenirim	5	%17.2	8	%27.6	5	%17.2	3	%10.3	8	%27.6
Yeni tanıştığım çocuklarla konuşurken rahatsız olurum	3	%10.3	1	%3.4	6	%20.7	8	%27.6	11	%37.9

Diğer çocuklar benden hoşlanmıyorlar diye üzülürüm	1	%3.4	3	%10.3	14	%48.3	5	%17.2	6	%20.7
Bir grup çocukla birlikleyken sessiz kalırım	8	%27.6	2	%6.9	3	%10.3	5	%17.2	11	%37.9
Diğer çocuklar benimle alay ediyor diye düşünürüm	6	%20.7	10	%34.5	6	%20.7	5	%17.2	2	%6.9
Başka bir çocukla tartışırsam, onun benden hoşlanmayacağından korkarım	1	%3.4	8	%27.6	7	%24.1	4	%13.8	9	%31.0
Başkalarını evime çağırmaktan çekinirim, çünkü hayır diyebilirler	4	%13.8	7	%24.1	1	%3.4	6	%20.7	11	%37.9
Bazı çocuklar yanımdayken rahatsız olurum	6	%20.7	3	%10.3	9	%31.0	1	%3.4	10	%34.5
İyi tanıdığım çocukların yanımdayken bile utanırım	16	%55.2	2	%6.9	7	%24.1	2	%6.9	2	%6.9
Başka çocuklara birlikte oynamayı teklif etmek bana zor gelir	1	%3.4	2	%6.9	7	%24.1	9	%31.0	10	%34.5

Özel yetenekli kız öğrenciler açısından ele aldığımızda, Tablo 3'te yer aldığı üzere, kız çocuklarının en çok endişe yaratan durumların “başka çocukların önünde yeni birşey yapmaktan rahatsız olmak” (%44.8) ve “iyi tanımadığı çocuklarla konuşurken rahatsız olmak” (%44.8), “diğer çocukların kendisinden hoşlanmayacağından korkuyor olmak” (%41.4) olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte, diğer çocukların arkasından konuştuğunu düşünenlerin, yalnızca iyi tanıdığı çocuklarla konuştuğunu belirtenlerin, diğer çocukların kendisi hakkında ne düşündüğü konusunda endişe edenlerin, diğer çocukların kendisiyle alay ettiğini düşünenlerin ve iyi tanıdığı çocuklar yanımdayken bile utanıldığını belirtenlerin sayısının az olduğunu görmekteyiz (Tablo 3).

Ayrıca, hayır diyebilecekleri korkusuyla başka çocukları eve çağırmaktan korkma (%37.9), başka çocukların yanında rahatsız olmak (%34.5), “başka çocuklara birlikte oynamayı teklif etmenin zor gelmesi” (%34.5), “bir grup çocukla birlikleyken sessiz kalmak” (%37.9), “yeni tanıştığı çocuklarla konuşurken rahatsız olmak” (%37.9) sonuçlarının da önemli bir orana sahip olduğu dikkat çekmiştir.

Sosyal Anksiyetenin Özel Yetenekli Erkek Öğrenciler Açısından Yaygınlığının Analizi

Tablo 4.

Ankette Yer Alan İfadelere Verilen Cevapların Erkek Öğrencilere Göre Dağılımı

	Hiçbir Zaman		Çok Az		Bazen		Çoğu Zaman		Daima	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Başka çocukların önünde yeni bir şey yapmaktan rahatsız olurum	2	%6.5	1	%3.2	7	%22.6	9	%29.0	12	%38.7
Bana şaka yapılmasından rahatsız olurum	8	%25.8	3	%9.7	5	%16.1	3	%9.7	12	%38.7
Tanımadığım çocukların yanında utanırım	5	%16.1	3	%9.7	7	%22.6	3	%9.7	13	%41.9
Diğer çocuklar arkamdan konuşuyorlar diye düşünürüm	9	%29.0	11	%35.5	3	%9.7	1	%3.2	7	%22.6
Yalnızca iyi tanıdığım çocuklarla konuşurum	4	%12.9	1	%3.2	9	%29.0	4	%12.9	13	%41.9
Diğer çocuklar benim hakkımda ne düşünüyorlar diye endişelenirim	2	%6.5	12	%38.7	3	%9.7	11	%35.5	3	%9.7
Diğer çocukların benden hoşlanmayacağından korkarım	3	%9.7	4	%12.9	1	%3.2	8	%25.8	15	%48.4
İyi tanımadığım çocuklarla konuşurken rahatsız olurum	1	%3.2	4	%12.9	7	%22.6	7	%22.6	12	%38.7
Diğer çocuklar benim hakkımda ne diyecekler diye endişelenirim	2	%6.5	12	%38.7	3	%9.7	6	%19.4	8	%25.8
Yeni tanıştığım çocuklarla konuşurken rahatsız olurum	7	%22.6	11	%35.5	4	%12.9	2	%6.5	7	%22.6
Diğer çocuklar benden hoşlanmıyorlar diye üzülürüm	6	%19.4	5	%16.1	3	%9.7	9	%29.0	8	%25.8
Bir grup çocukla birlikteyken sessiz kalırım	6	%19.4	2	%6.5	6	%19.4	9	%29.0	8	%25.8
Diğer çocuklar benimle alay ediyor diye düşünürüm	3	%9.7	4	%12.9	11	%35.5	6	%19.4	7	%22.6
Başka bir çocukla tartışırsam, onun benden hoşlanmayacağından korkarım	1	%3.2	9	%29.0	7	%22.6	2	%6.5	12	%38.7
Başkalarını evime çağdırmaktan çekinirim, çünkü hayır diyebilirler	4	%12.9	4	%12.9	3	%9.7	5	%16.1	15	%48.4

Bazı çocuklar yanımdayken rahatsız olurum	4	%12.9	6	%19.4	4	%12.9	5	%16.1	12	%38.7
İyi tanıdığım çocukların yanımdayken bile utanırım	11	%35.5	7	%22.6	4	%12.9	3	%9.7	6	%19.4
Başka çocuklara birlikte oynamayı teklif etmek bana zor gelir	9	%29.0	3	%9.7	3	%9.7	7	%22.6	9	%29.0

Tablo 4'e baktığımızda özel yetenekli erkek öğrencilerin en çok, reddedilmek korkusuyla diğer çocukları evlerine çağırmaktan çekindikleri (%48.4) ve diğer çocukların kendilerinden hoşlanmayacağından korktukları (%48.4) sonucuna varılmıştır. Ayrıca, başka çocukların önünde yeni bir şey yapmaktan korkan (%38.7), kendisine şaka yapılmasından rahatsız olan (%38.7) ve başka çocukların yanımdayken kendisini rahatsız hisseden (%38.7) erkek öğrencilerin sayısının da yüksek olduğu görülmüştür.

Bununla birlikte, Tablo 4'teki sonuçlara göre yeni tanıştığı çocuklarla konuşurken bile rahatsız olmadığını belirtenlerin oranının (%58.1) rahatsız olduğunu belirtenlere oranla daha yüksek olması dikkat çekmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Gelişimlerdeki hızlı seyir sebebiyle yaşamlarında ve etraflarında gelişen her türlü durumu aşırı duyarlılıkla algılayan özel yetenekli çocukların ruhsal açıdan zorlanmalarını önlemek adına sosyal-duygusal açıdan desteklenmeleri önemlidir. Bu bağlamda, çoğunlukla olumlu özelliklerinin ele alındığı araştırmalara karşılık özel yetenekli çocukların sosyal problemlerine dikkat çekmeyi amaçladığımız çalışmamızda kız ve erkek çocuklarda fark etmeksizin özel yetenekli çocukların genel olarak iyi tanıdığı kişi ya da kişilere karşı sosyal olarak açık oldukları; ancak yeni tanıştığı kişiler karşısında kendini ifade etmede, iletişimi başlatmada ya da iletişimi devam ettirmede rahatsızlık duydukları görülmüştür (Tablo 2). Diğer bulgularla birlikte ele alındığında ve özel yetenekli çocukların mükemmeliyetçilik özelliği (Saranlı ve Metin, 2012) göz önünde bulundurulduğunda, özel yetenekli çocukların yaşamakta olduğu sosyal anksiyetenin daha çok “kabul edilme”, “kabul görme”, “nitelikli bir iletişim başlatma” noktalarında kendini gösterdiği söylenebilir. Benzer şekilde, mükemmel olmaya çalışmaları özel yetenekli çocukların hissedilen stres düzeyini daha da arttırdığı ve bu nedenle stres veren durumdan kaçındığı sonucuna ulaşılabılır. Bu durum diğer çalışmalara ait sonuçlarla da (Kaplan ve Geoffroy, 1993) paralellik göstermektedir.

Ayrıca, yeni tanıştığı kişi ya da kişiler karşısında sosyal açıdan etkileşime geçme konusunda hem kız hem de erkek öğrencilerin kaygı hissettiği Tablo 3 ve Tablo 4'te görülmektedir. Buna karşın, sonuçlar karşılaştırıldığında kız çocuklarının erkeklere oranla yeni tanıştığı kişilerle iletişim kurmada daha kaygılı oldukları ve diğer

insanların kendileri hakkında neler düşündükleri hususunda daha hassas oldukları söylenebilmektedir.

Bulgularımıza göre, özel yetenekli çocuklarda yine cinsiyet fark etmeksizin yüksek oranda sosyal bir geri çekilme gözlenmektedir. Ancak, sosyal alandan kaçınmanın yanı sıra elde edilen diğer bir sonucun daha özellikle eğitimciler ve aileler açısından dikkate değer olduğu düşünülmektedir. Araştırmaya katılan çocukların %41.7'sinin “başka çocukların önünde yeni bir şey yapmaktan rahatsız olurum” maddesine “daima” cevabı verdiği görülmüştür. Yani, çocukların yaşamakta oldukları sosyal anksiyeteye bağlı olarak sadece iletişim kurmaktan kaçınmadıkları, ayrıca mevcut performanslarını da ortaya koymaktan çekindikleri görülmektedir. Bu durum, özel yetenekli çocukların becerilerini sergilemelerinin ve kişisel gelişimlerinin önüne geçen önemli bir engel olarak ele alınmalıdır. Söz konusu bulgu, alanyazında yer alan diğer araştırma sonuçlarıyla da paralellik göstermektedir (Dilbaz, 2000; Demir vd., 2000).

Ayrıca, bulgularımıza baktığımızda çocukların olası olumsuz düşüncelerinin, alay etme olasılıklarının özel yetenekli çocuk üzerinde korku, mutsuzluk, endişe kaynağı olduğu görülmektedir. Tablo 3'te yer alan veriler göz önünde bulundurulduğunda ise, arkadaşlık ilişkilerinde güven duygusu açısından erkek çocukların kızlara göre kendilerini daha güvende hissettiklerinden bahsedilebilmektedir.

Özel yetenekli çocukların yoğun zihinsel becerileri ile sadece kendi duygu ve düşünceleri değil aynı zamanda başkalarının kendileri hakkındaki duygu ve düşünceleri de dikkate almakta ve önemsemektedirler. Detaylarda kendilerini mutsuz, endişeli hale getirebilmektedirler (Karakuş, 2010; Ersoy ve Deniz, 2016). Katılımcıların vermiş olduğu cevaplara baktığımızda ise (Tablo 2, 3, 4) elde edilen sonuçların alanyazınla benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Son olarak, araştırma sonuçlarımızda yaş değişkenine bağlı yapılan karşılaştırmalarda farklılıklar gözlenmediği için çalışmada yaş değişkenini ele alan tablolara yer verilmemiştir. Bu sebeple, çalışma kapsamında geniş bir yaş aralığına yer verilmemiş olması yaş değişkeninin değerlendirilmesine imkan tanımadığı için bu durumu araştırmanın önemli bir sınırlılığı olarak kabul etmek doğru olacaktır.

ÖNERİLER

Çalışmamızda elde edilen bulgulara göre özel yetenekli çocukların çoğunlukla yeni tanıştıkları kişi ya da gruplar karşısında ilişki kurmada, ilişkiyi başlatmada tedirginlik yaşadığı; söz konusu tedirginliğe bağlı olarak performans kaygılarının da olduğu ve diğer çocukların kendileri hakkında olumsuz düşüncelere sahip olacağı konusunda endişelendikleri sonucuna varılmıştır. Bu sebeplerden ötürü, performans kaygılarının sosyal içe çekilmenin yoğunluğunu arttırmasının yanı sıra akademik ve duygusal gerilemeyi de beraberinde getirebileceğinin aileler ve eğitimciler tarafından göz önünde bulundurulması önemlidir. Ayrıca, çocukların bu farkındalık çerçevesinde

gözlemlenmesi ve eğitsel ve psikososyal önlemlerin alınması da gerekli görülmektedir. Özellikle okul ortamında çocuğun kendini dışlanmış hissetmesini engellemek ve buna bağlı olarak mevcut akademik performansını kullanabilmesine ortam hazırlayabilmek amacıyla sınıf ortamında ısınma oyunlarına yer verilmesi, grup çalışmalarının arttırılması, sosyal iletişimi engelleyen düşüncelere ilişkin etkinliklerin yapılması önerilmektedir.

Son olarak, çalışmamızın ana çerçevesinin ve bulgularının özel yetenekli çocuklarda görülen sosyal anksiyetenin sadece bilişsel belirtilerini içermekte olduğunun altını çizmemiz gerekmektedir. Sosyal anksiyetenin bilişsel yönünün yanı sıra duygusal, sosyal ve fiziksel göstergelerinin de olduğunu göz önünde bulundurursak, analizlerimiz neticesinde özel yetenekli çocuklarda sosyal anksiyete bozukluğunun yaygın olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Bu bağlamda, konuya ilişkin bulguların derinlik kazanabilmesi için çocukların öz değerlendirmelerinin yanı sıra klinik görüşmeleri ve davranış değerlendirmelerini ele alan araştırmaların yapılması önerilmektedir. Elde edilen çoklu analizler neticesinde hedeflenen sonuçlara ulaşmanın, aynı zamanda konuya ilişkin alınabilecek psikososyal önlemlerin de geçerliliğini ve çeşitliliğini arttıracakı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Amerikan Psikiyatri Birliği (2014) *Mental bozuklukların tanısal ve sayımsal el kitabı (DSM 5)* E. Köroğlu (Çev.Ed.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Boland, C.M., Gross, M.U.M. (2007). *Gifted children, adolescents and young adults*. S.Mendaglio, J.S. Peterson (Ed), *Counseling highly gifted children and adolescents, models of counseling*.(s.153-199.) USA Prufrock Press.
- Clark, B. (1997). *Growing up gifted. developing the potential of children at home and at school*. (5th ed.) New Jersey: Merrill, an imprint of Prentice Hall.
- Demir, T., Eralp Demir, D., Türksoy, N., Özmen, E., Uysal, Ö. (2000). Çocuklar için sosyal anksiyete ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirliği. *Düşünen Adam*, 13(1). 42-48.
- Dilbaz, N. (2000). Sosyal anksiyete bozukluğu: Tanı, epidemiyoloji, etiyoloji, klinik ve ayırıcı tanı. *Klinik Psikiyatri*, Ek 2. 3-21.
- Ersoy, E., Deniz, M.E. (2016). Üstün yetenekli çocukların öfkeyle başa çıkma ve karar Verme becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Elementary Education Online*, 15(3). 1017-1030.
- Gardner, H. (1993). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books.
- Helt, C.A. (2008). *The role of IQ and gener in the social-emotional functioning of adolescents* (Unpublished Dissertation). University of Northern Colorado.
- Kaplan, L.S., Geoffroy, K.E. (1993). Copout or burnot? Counseling strategies to reduce Stress in gifted students. *School Counselor*, 40(4). 247-252.
- Karakuş, F. (2010). Üstün yetenekli çocukların anne babalarının karşılaştıkları güçlükler, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1). 127-144.

- Morelock, M. (1992). Giftedness: The view from within. *Understanding Our Gifted*, 4(3). 11-15.
- Plucker, J.A., Levy, J.J. (2001). The Downside of being talented. *American Psychologist*, 56(1). 75-76.
- Reis, S.M., Renzulli, J.S. (2004). Current research on the social and emotional development of gifted and talented students: Good news and future possibilities. *Psychology in the Schools*, 41(1). 119-130.
- Saranlı, A.G., Metin, N. (2012). Üstün yetenekli çocuklarda gözlenen sosyal-duygusal sorunlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 45(1). 139-163.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçki